

ابن سینا و فن فیزیوتراپی

جملات کلیدی : ابن سینا ، فیزیوتراپی ، فلج ، ماساژ ، برق ،

ابن سینا بیشتر به عنوان یک فیلسوف و پزشک معروف می باشد البته بیشتر افراد و حتی پزشکان ابن سینا را به عنوان پزشکی که فقط در حد طب داخلی و روانپزشکی اقدام به درمان می کرده است می شناسد .
اما آنچه کمتر مورد توجه قرار گرفته ابداعات و ابتکارات ابن سینا در دیگر شاخه های علوم می باشد یکی از این شاخه ها پزشکی ، فیزیوتراپی میباشد .
علم فیزیوتراپی در غرب علم جدیدی می باشد که تاریخچه بسیار کوتاهی دارد .

فیزیوتراپی فنی می باشد که به بیماران ناتوان کمک می کند که توانایی جسمی خود را پس از حوادث و بیماریهای ناتوان کننده بازیابند .
پایه گذار بسیاری از روشهای فیزیوتراپی از ماساژدرمانی گرفته تا الکترودرمانی از روشهای ابداعی ابن سینا می باشد . ابن سینا با استفاده از نوعی ماهی به نام رعاد با ایجاد شوک الکتریکی اولین ابداع کننده این روش در طب می باشد . در این نوشتار نوآوریها و تکنیک های ابن سینا را در درمان بیماران با ضایعات عصبی و ناتوانی های پس از بیماریهای بلندمدت و مزمن مورد بررسی قرار می گیرد .

فیزیوتراپی:

حیطه ای از پزشکی است که هدف آن پیشگیری از بیماریها، درمان، توانبخشی و بالا بردن سطح سلامت می باشد.
واژه فیزیوتراپی از «فیزیو = جسمانی» و «تراپی = درمان»، به معنای ترکیبی درمان جسم ساخته شده است. در بعضی از منابع لغت اصلی که کلمه فیزیوتراپی از آن گرفته شده است کلمه physiological therapeutics می باشد. در فیزیوتراپی هدف ارتقای عملکرد جسمانی بدن می باشد البته با توجه به تداخل و ارتباط بسیار زیاد سیستمهای بدن درمانهای فیزیوتراپی که توسط فیزیوتراپیست انجام میشود مستقیم یا غیر مستقیم باعث بهبود عملکرد سیستم فیزیولوژیک نیز می شود

تاریخچه فیزیوتراپی در آمریکا

در سال ۱۸۹۵ میلادی همزمان با شیوع فلج اطفال در انگلستان، گروهی پزشک آمریکایی از این کشور بازدید کردند. این گروه با شیوه درمانی برخورد کردند که شامل ماساژ، تمرین درمانی، گرم کردن و... بود. این شیوه درمانی به فیزیوتراپی معروف بود. این پزشکان این شیوه درمانی را پس از بازگشت در سامانه‌های درمانی خود به‌کار گرفتند و سپس گروهی به نام جامعه پزشکان فیزیوتراپی آمریکا (Physiotherapy Physician society) را به‌وجود آوردند که اعضای آن به ۳۰۰۰۰ پزشک می‌رسید. این انجمن بعدها به انجمن فیزیوتراپی و رادیولوژی تغییر نام و سپس دوباره منفک شد.

[تاریخچه فیزیوتراپی در ایران]

• ۱۳۴۴ - تأسیس آموزشده فیزیوتراپی در ایران و تأسیس انجمن فیزیوتراپی با همکاری نماینده WHO، خانم جانسون به ریاست دکتر ابراهیم چهارازی

تاریخ استفاده از علم فیزیوتراپی در پزشکی مدرن تاریخ کوتاهی می‌باشد. اما این علم در طب اسلامی و سنتی ایران از قدیم جایگاه ویژه‌ای داشته است. ابن سینا در کتاب قانون در فصل‌های مختلف از روشهای فیزیوتراپی برای بهبود و حتی پیشگیری از بعضی بیماریها و ناتوانی استفاده کرده است. حتی این روشها را بصورت تخصصی به‌کار برده و برای هر سنی روش و نوع انجام عملیات‌های فیزیوتراپی را به‌صورت مجزا بیان نموده ایشان عملیات فیزیوتراپی را برای سنین پیری کودکی و زنان و حتی ورزشکاران هم مستثنی نموده است.

ابن سینا می‌دانستند که سکت‌های مغزی بستگی به شدت آنها موجب فلج‌های خفیف و شدید در بدن می‌شود او می‌دانسته که اگر آسیبی در نیم‌کره چپ مغز ایجاد شود در نیمه راست بدن آثار آن ظاهر می‌شود و بلعکس او می‌دانسته که بعضی از فلج‌های

خفیف مغزی قابل درمان می باشد و برای درمان آنها از روشهای مختلف فیزیوتراپی استفاده می کرده است .

ایشان برای درمان ناتوانی بعد از فلج مغزی می گویند :

« دیگران باید به بیمار (فلج مغزی) کمک کنند و دستها و پاهایش را با حرکات منظم تکان بدهند ولی نباید انتظار داشت که در مدت چند هفته دستها و پاهای بیمار به کار بیفتد ، مداوا ممکن است حتی چند سال طول بکشد .^۱

نکته دیگر اینکه ابن سینا به صورت اصولی به علت ایجاد آسیب های ناتوان کننده پرداخته و فقط علامت درمانی نمی کرده بلکه با علت اصلی بیماری و عامل ناتوان کننده درگیر می شده است .

او در این امر چنان دقیق است که جای تعجب می باشد .

مثلاً در مبحث خستگی ایشان تحلیلاً به وجود اسید لاتییک در ماهیچه ها پس از انجام فعالیت‌های شدید اشاره می کند

کلام شیخ چنین است :

این خستگی از آن است که مواد زائد در ماهیچه ها متوقف شده اند ولیکن گوهرشان پسندیده است و آزاری ندارند^۲

ابن سینا موزه مادرید قرن ۱۵م

ابن سینا از انواع مدالیت‌ها فیزیوتراپی استفاده می نماید بعضی از آنها بشرح ذیل است :

۱- تراکشن و ورزشهای ساده تا انواع ماساژ با روغن و آب گرم ، تقریباً در تمام مباحث ابن سینا در درمان و بازپروری ماساژ بدن با روغن و آب گرم جایگاه ویژه ای دارد . ماساژدرمانی به صورت مدرن از قرن نوزدهم در سوئد شروع شد و توسط برادرانتیلوربه آمریکا و سپس به سایر نقاط دنیا راه یافت

۲- آب درمانی ، شامل شنا در آب گرم و سرد و آبهای معدنی و ماساژ در حمام گرم و سرد ، ابن سینا برای درد مفاصل حمام خشک را بر حمام مرطوب ترجیح می داده است .

۳- پک های گرمایی (Hot pack) ابن سینا گرم کردن مفاصل را برای بعضی از بیماری تو صیه می کند روش ابن سینا طبق گفته ایشان چنین است .

« ممکن است بیماران درد مفاصل ، در بعضی حالات به داغ کردن احتیاج داشته باشند ، پس باید داغ گذاشت . اما داغ گذاشتن در علاج بیماری درد مفاصل را باید شبه داغ نامید . دستور داغ گذاری چنین است :

بیمار در حالتی که لازم است – یعنی مقابل جای درد – بر پهلو دراز بکشد . جای درد خارج باشد . ابدأ حرکت نکند . جای دردمند را به وسیله خمیر نان احاطه کن و پیرامونش را با خمیر بگیر . وسط خمیر را پر از نمک کن . کمی روغن زیتون بر نمک ریز . پارچه قماشی بر جای دردمند – که نمک ریخته ای – بگذار . ابزار داغ گذاری را آماده کن و در آتش سرخ گردان آهسته شروع کن طوری که اول بیمار هیچ احساس حرارت ابزار داغ گذاری را نکند . دومی را بیشتر به جای درد نزدیک کن و سومی را نزدیکتر . همین طور به تدریج وسیله را بیشتر نزدیک گردان تا بیمار احساس حرارت کند و به حدی برسد که دیگر طاقت نیاورد اگر دیدی که دیگر تحمل حرارت داغ گذاری را ندارد ، دست بردار ! خمیر را بر چین . بیمار را کمی کج کن که نمک و زیتون بریزد . آنگاه با پارچه پشمی جای درد را بپوشان و ببند . باید هنگام این داغ گذاری بر نمک ، یکی بر بالین بیمار ظرفی پر از آب و گلاب در دست داشته باشد ، که هرگاه عرق کرد با آب و گلاب عرقش را مسح کند . اما باید مواظب باشی که داغ به جایی بر نخورد که گوشت را بسوزاند و این بار قرحه دامنگیرش شود. ۳_

سرما درمانی با استفاده از عوامل سردکننده بمنظور درمان بعضی از بیماریها یا علائم بعضی از بیماریهای به گذشته ای دور باز می گردد. نخستین منابع شناخته شده در زمینه از بقراط است در آن دستوراتی درباره استفاده از یخ و برف برای قطع خـــــــونریزی داده

اســـــــت

دانشمند نابغه ایرانی ابن سینا در کتاب قانون خود از آب و یخ بمنظور کاهش ورم و درد از طریق ایجاد خواب رفتگی نامبرده است پس از آن میتوان از کتاب توماس بارتولن تحت عنوان استفاده درمانی از یخ نام برد که در سال ۱۶۶۱ در ایتالیا به چاپ رسیده است در ابتدای قرن ۱۹ جیمز کریل از آب سرد و آب دریا برای درمان موارد مختلفی از جمله تب و اسهال در کودکان استفاده کرد

۴- استفاده از پروتز و ارتز

۵- تمرین درمانی

۶- ریلکسیشن

۷- سرگرمی و تفریح را در تسکین درد و بازیابی توان از دست رفته مؤثر می داند نکته ای که بسیاری از آن غافل هستند ، هم چنین ابن سینا موسیقی درمانی را برای بعضی از بیماریها بخصوص بیماریهای اعصاب و روان تجویز نموده است

۴

اما جاب ترین روش ابن سینا در علم فیزیوتراپی استفاده از برق و الکتریسته می باشد

ابن سینا می دانسته است اطباء و جادوگران مصر و شمال آفریقا از نوعی ماهی به نام رعاد برای درمان سردردهای مزمن استفاده می کرده اند .

ماهی رعاد نوعی گربه ماهی آبهای شیرین رودخانه نیل می باشد که برای شکار طعمه خود با ایجاد ولتاژی حدود ۳۰۰ تا ۴۰۰ ولت طعمه خود را فلج می کند مردم حاشیه رود نیل و شمال آفریقا در هنگام شنا و ماهیگیری به خصوصیت این ماهی پی برده بوده اند .

Figure ۱
ماهی رعاد

در لغت نامه دهخدا در مورد ماهی رعاد نوشته شده است

نوعی از ماهی که با بسودن آن دست و بازو لرزان گردد چندانکه آن ماهی زنده باشد .
(منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). عرونه ; قسمی ماهی که الکتریسیته دارد. (یادداشت مولف). حیوان دریایی است . دیسقوریدوس گوید: ماهی دریایی است .
(از ذخیره خوارزمشاهی). نوعی از ماهی است عریض و کوتاه و پشت او پهن و مایل به سیاهی و شکمش بسیار سفید و چون در دام افتد دست صیاد می لرزد و در بحر اخضر و قلزم یافت می شود. (از تحفه حکیم مومن). رجوع به تذکره داود ضریرانطاکي ص ۱۷۳ شود .

□

استفاده از برق منحصر به این ماهی نبوده ابن سینا در کتاب شفا مبحثی در مورد برق و رعاد دارد .

البته برق و باطری در ایران وجود داشته است و در قدیم نوعی باطری که بنام پرشن باطری یا بغداد باطری معروف است استفاده می شد . نمونه های این باطری در موزه

بغداد موجود می باشد و احتمالاً کسانی بوده اند که به خواص درمانی برق آشنایی داشته باشد .

ابن سینا همان گونه که آقای نورالله لارودی در کتاب نابغه شرق^۱ بیان نموده است در درمان یکی از سران لشکر که دچار گرفتگی و خشکی شدید در اندام خود شده بوده است از این روش درمانی استفاده نموده است .

مادر این جا شرح این ماجرا را از روایت جوزجانی می نویسیم که کمی با روایت آقای نورالله لارودی متفاوت است

ابوعبید جوزجانی به روایتش ادامه می دهد و می گوید:

« هنگامی که ابن سینا در سن هفده سالگی بود، اتفاقاً امیر نوح بن منصور سامانی، که زمامدار بخارا بود، بیمار شد. طبیبان بزرگ بخارایی با به بالین امیر دعوت کردند. ابن سینا جوان هم خود را در میان آنان جا زد و به عیادت امیر رفت». خود او در این باره می گوید: « طبیبان همگی از تشخیص بیماری درماندند. خدا را شکر که تشخیص من درست از آب درآمد و مداوای من اثر رضایت بخش بخشید و امیر به زودی شفا یافت.»

گویند بیماری امیر نوح سامانی چنان بود که جملگی عضلاتش چنان سخت و سفت شده بود که توان حرکت را به کلی از او سلب کرده و یارای هیچ حرکتی نداشت. طبیبانی که به بالینش رفتند از علاج درمانده و سپر انداختند. ابن سینای جوان بعد از معاینه دقیق دستور داد که حوض حیاط امیر را مملو از ماهی رعاده (لرز ماهی) کنند. امیر را لخت کرده و در قفس چوبین قرار داد و در وسط حوض جا داد. در اثر نیروی الکتریسیته ای که از ماهی رعاده تولید می شود و با جسم امیر تماس می گرفت، امیر به کلی از بیماری سفتی عضلات نجات یافت. از این رو پیداست که ابوعلی سینا یک هزار سال قبل از پیدایش روش معالجه با برق و حتا قبل از اختراع برق به تأثیر آن پی برده است. امیر نوح در مقابل این معالجه شگف انگیز می خواست پاداش شایانی به ابن سینای جوان بدهد. در جواب امیر که گفت: « ابو علی هر چه خواهی می دهم». ابن سینا گفت: « تنها پاداش من این باشد که اجازه بفرمایی در مطالعه کتاب های کتابخانه امیر آزاد باشم.»

منابع:

۲- قانون در طب ،ترجمه عبدالرحمن شرفکندی انتشارت سروش تهران ۱۳۷۰
جلداول(ص ۴۰۱)

۳- قانون در طب ،ترجمه عبدالرحمن شرفکندی انتشارت سروش تهران ۱۳۷۰
جلد سوم(ص ۴۴۲)

۴- قانون در طب ،ترجمه عبدالرحمن شرفکندی انتشارت سروش تهران ۱۳۷۰
جلداول(ص ۵۱۴)

۶- نابغه شرق یا خورشید بی غروب ابوعلی سینا
مولف :نورالله لارودی

ناشر :اطلاعات □ تاریخ نشر □ 1340 :مکان نشر :تهران

دکتر حمید شفیع زاده دانشکده علوم پزشکی اصفهان ۰۹۱۳۳۲۵۷۸۵۵

Dr_shafizadeh3@yahoo.com